

Az INIS/AGRIS adatbázisokhoz történő közvetlen hozzáférés céljából kezdeményezett kísérlet első szakasza

A hetvenes évek elejére a nagy adatbázisokban történő retrospektív kereséshez az online interaktív keresési mód bevált módszerré vált. Fokozatosan, de gyors ütemben szorítja ki a korábbi keresési módokat.

Az ilyen adatbázisokból történő online keresés előfeltételei az alábbiak:

1. *Olyan kereső nyelvet tartalmazó software rendszer, amelynek segítségével keresni lehet mind a rendezett szókészletű mezőkben, mind pedig a kötetlen szöveges mezőkben.*

2. *Mind az eredeti (szöveges), mind pedig az invertált információs állomány és a kiegészítő mutatók tárolására elégséges lemezkapacitás.*

1977 márciusában kezdődött meg az a kétéves (1977–1978) kísérleti szakasz, melynek során az INIS 10 tagországa számára lehetőség nyílt online üzemmódú keresést folytatni az IAEA (*International Atomic Energy Agency = Nemzetközi Atomenergia Ügynökség*) számítógépében tárolt INIS/AGRIS (International Nuclear Information System = Nemzetközi Nukleáris Információs Rendszer / International Information System for Agricultural Science and Technology = Nemzetközi Mezőgazdasági Tudományos és Műszaki Információs Rendszer) bibliográfiai adatbázisokban.

A kísérlet célja az volt, hogy az IAEA és a tagországok gyakorlati tapasztalatokat szerezzenek és képet alkothassanak maguknak mindarról, hogy mit is várhatnak a jövőben ettől az új vívmánytól.

A költségek alacsony szinten tartása céljából a lehető legegyszerűbb hálózattípust (csillagalakzat az IAEA-val a központban) választották, valamint a költséges állandó vonalak helyett változtatható (kommutált) telefonvonalakat használtak. A kísérlet költségeit az IAEA és az INIS tagországai megosztva viselték.

Tekintettel a gépidő iránti megnövekedett igényekre, 1977-re az IAEA számítógép-kapacitását jelentős mértékben emelték. Ennek eredménye a kísérlet során meg is mutatkozott. A 756 Kbyte-nyi operációs tárú IBM 370/145-ös processzort 3000 Kbyte-nyi operációs tárú 370/158-as processzorral helyettesítették. Ezen kívül a következő konfigurációt alkalmazták:

12 lemeztár (3300–11-es modell), mindegyik 200 Mbyte kapacitással,

3704 típusú telekommunikációs operációs egység.

Az online hozzáféréshez két software rendszer használatára volt szükség:

CICS (Customer Information Control System), amelyet 1975 óta alkalmaznak az IAEA-nál,

STAIRS (Storage and Information Retrieval System), amely terminálra orientált rendszer.

Az IAEA az online hozzáférést az INIS/AGRIS következő adatbázisaihoz tervezte:

INIS – az INIS Atomindex c. folyóirat utolsó 24 hónapban megjelent számai (kb. 120 000 leírás),

AGRIS – az AGRIS Agrindex c. folyóirat utolsó 36 hónapban megjelent számai (kb. 200 000 leírás).

A kísérlet közben a legegyszerűbb termináltípus alkalmazták, nevezetesen a TTY terminált, amelynek sebessége 300 bit s^{-1} .

A kísérletet igen gondos és körültekintő szervezés előzte meg. Ez az IAEA Titkárságának feladata volt. Nagy figyelmet fordítottak a résztvevők felkészítésére, főleg a STAIRS kereső rendszer használatával kapcsolatban.

1977 novemberében konzultációra hívták össze az érdekelt országok és nemzetközi szervezetek képviselőit. Megtárgyalták a kísérlet szervezési és technikai feltételeit (összekötési idő, válaszgyorsaság, a találatok nyomtatott formában történő elküldése stb.).

A kísérlet első szakaszának előkészítésén kívül a konzultáció résztvevői már a második szakasz lehetőségét is megvitatták, amelynek jegyében kiszélesíténi a hálózatot, hogy hatékonyabb és gazdaságosabb hozzáférést biztosítsanak a kelet- és nyugat-európai országok számára. Ezt további két nemzetközi szervezettel együttműködve tervezik elérni, úm. a Frascatiban (Olaszország) székelő Európai Űrkutatási Hivatallal (European Space Agency, ESA) és a Nemzetközi Alkalmazott Rendszer-elemzési Intézettel (International Institute for Applied Systems Analysis, IIASA).

Az első összeköttetés az IAEA számítógépével, vagyis a bécsi INIS központtal 1978. január 24-én jött létre. Az egyes országok kapcsolódását a központhoz, annak időtartamát és időpontját az 1. táblázat tartalmazza.

A felsoroltakon kívül sikeres összeköttetési kísérlet ment végbe Bécs és Moszkva, valamint Bécs és Szófia között is. 1978-ban nem volt lehetséges közvetlen összeköttetést teremteni Moszkva és Bécs között, mivel a két város között nincs közvetlen telefon-összeköttetés. Ezért Csehszlovákiában és a Szovjetunióban megkezdődtek a szervezési és műszaki előkészületek egy kísérleti Moszkva–Prága–Bécs vonal kiépítésére. 1980 novemberében a kísérleti összeköttetést kommutált vonalak igénybevételével Prágán keresztül sikeresen meg is valósították.

Az IBM 3704 telekommunikációs operációs egységet a terminálos közvetlen hozzáférésre jelentkező igények emelkedése miatt korszerűbb típusra (IBM 3705) cserélték ki. A software-ben is számos módosítás történt.

Az 1978-as kísérleti év költségei nem egészen 23 ezer dollárt tettek ki (hardware bérlet 13 ezer \$, oktatás 8000, utaztatási költség, használati utasítások a felhasználók részére 1000 \$).

A kísérletben résztvevő központok 1978 folyamán az IAEA központi számítógépével havonta csaknem 80

1. táblázat

Az egyes országok első kapcsolatteremtésének dátuma és az összeköttetések összidőtartama 1978-ban.

Ország	Az összeköttetés összidőtartama ó/perc	Az első kapcsolatteremtés dátuma
Ausztria	54 óra 45 perc	január 24
Hollandia	181 óra 15 perc	március 6
Nagy-Britannia	180 óra 45 perc	április 4
Skandináv országok (Dánia, Finnország, Norvégia, Svédország)	105 óra 30 perc	április 20
Franciaország	84 óra 25 perc	május 10
Csehszlovákia	88 óra	június 29
Magyarország	8 óra 30 perc	július 10

órán át álltak összeköttetésben. Ez nagyon szép eredmény, ha figyelembe vesszük azt, hogy az egyes résztvevő központokban ebben az időben folyt az információs dolgozók felkészítése, a felhasználók körének kialakítása, valamint a szolgáltatás igénybevételének szervezési előkészítése.

1979. február 13–15. között ülésezett Bécsben az INIS Tanácskozó Bizottsága. Egyebek mellett elemezték

az eddigiekben leírt kísérletet, és meghatározták az INIS/AGRIS rendszer további fejlesztésének a programját. A Tanácskozó Bizottság, pozitívan értékelve a kísérlet első szakaszának eredményeit, elhatározta a második szakaszra történő áttérést.

Az IAEA szoros munkakapcsolatot alakított ki az IIASA-val, amely a nemzetközi számítógép-hálózat tervének a kelet-európai koordinátora. A tárgyalások célja olyan telekommunikációs vonalak és hardware biztosítása, amelyek révén ezek az országok is közvetlenül hozzáférhetnének az IAEA számítógépében tárolt INIS/AGRIS adatbázisokhoz.

Ugyanakkor megbeszélések kezdődtek az ESA/IRS-el (Information Retrieval Service) – a számítógépes rendszer területén folytatandó együttműködésről. Ennek keretében a jövőben lehetséges lenne egy állandó vonalú INIS/AGRIS–ESA/IRS összekapcsolás Bécs és Frascati között. Ennek során az INIS tagországok felhasználói hozzáférhetnének az ESA/IRS adatbázisokhoz, az ESA/IRS szolgáltatás felhasználói pedig az INIS/AGRIS adatbázisokhoz.

/STANIK, Z.: 1. fáze experimentu MAAE s přímým přístupem k bázi dat INIS/AGRIS = Československá Informatika, 21. köt. 10. sz. 1979. p. 277–282./

(Szerencsés János)

PUBLIKÁCIÓS GYAKORLAT

A tudományos monográfiák kiadási gyakorlata

Az ismertett cikk egy nagyobb, a tudományos művek kiadásával foglalkozó munka része, és a könyvjellegű kiadványok közül kizárólag a „monográfia”-nak titulált típusra koncentrál. A monográfia: kimerítő tanulmány egyetlen témakörrel. Terjedelme túlnő egy cikk keretén, tulajdonképpen inkább egy kutatási dokumentum, de mégsem kutatási jelentés, mert hagyományos könyv formában jelenik meg, kiadóvállalat gondozásában, beleértve az árusítást is.

A monográfia funkciója

A tudományos könyv- és folyóiratkiadás az ismereteket a szerző és az olvasó között közvetíti. Ha a tankönyv a tanár és diák közötti, a monográfia a tudósok és a kutatók közötti kommunikációs közeg. Nem az egyetlen, mert a kutatók egy része előszeretettel

teszi közzé felfedezését folyóiratközleményben, más része pedig az újabb keletű kommunikációs eszközben, a reportban.

A hagyományos könyv formájú monográfia lényegében egy-egy kiadóvállalat részére íródott kutatási jelentés. A kiadó szakavatott nemcsak a kézirat megválasztásában és szerkesztésében, de a könyv előállításában, példányszámának megállapításában, propagálásában, terjesztésében, árusításában is, szóval mindabban, amit a „könyvkiadás” jelent. Akár kereskedelmi, akár egyetemi kiadó publikálja a művet, annak jövedelmező terméknek kell lennie, hogy fedezze az üzleti vállalkozással járó rizikót. Ez alól a monográfia sem mentes, csupán azért, mert a magas tudomány szülte. Viszont, *minél tudományosabb színvonalú egy mű, annál szűkebb a felvevő piac*, és nagyobb a kiadással járó kockázat. BELL megfogalmazásában: *„Egy könyv, amely tönkre tehet egy tudományos kiadót, nem tartozik a tudományos kiadó tulajdonképpeni felségterületére.”* (The proper domain of scholarly publishing = Scholarly Publishing. 1970. 1. sz. okt. 2.)